Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гаган

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 СЕНТЯБРЬ 13
Намарай дунда харагшан тахяа нарын 7
ВТОРНИК
Гарагай 3
№ 176 (19018)
Газетын сэн захилай 10 тух.
Хэлсээтэ сэн.

Уласхоорондын хуралдаан

«ЭКОЛОГИ БА ЭКОНОМИКО: ЗҮБ ТӨНСҮҮРИ ОЛОХО ШУХАЛА»

Академичэлдэр Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрай байшан соо «Байгал шадарай тогтууритай ашиглалтын дэлхэйн жишээтэ газар дайда болгохо» гэһэн уласхоорондын симпозиумые нээлтын баяр ёнотой. Эрдэмтэд, гүрэнэй ба нийтын эмхинүүдэй төлөөлөгшэд, харин айлшад эндэ олоор байлсаа. Буряад Республикын Президент Л. В. Потапов түс нээлтые нээжэ, амаршалгын үгэ хэлээбэ:

«Буряад газар дайда дээрэ, нанган Байгалай эрьедэ амаршалжа байнандаа баяртайб. ООН-ой харьяа «Оршон тойронхи байгаали ба хүн» гэһэн олон улсын конференцийн Рио-де-Жанейрэдэ болосоо хойно хоёр жэл үнгэрэбэ. Мүнөө энэ эхилэгшэ конференцийн шиидхэбэринүүдые ажаглаһаараа, нэгэ шата гэжэ тоолонобди. Бүгэдэ-нинь жэшээтэ газар дайда гэжэ тооложо, баяртай байнабди. Экономико оршон тойронхи байгаалгэ хоёрой хоорондо зүб тэнсүүри олохо хамгаалгэ, тэрэ тоодо нарин нягта харуулаһан доро 5 процент, дайда оруулагдаха зэргэтэй гэжэ хэлэбэ.

Россий Буддын шажантанай дид-хамба Цыбан Дашицыренов үгэ хэлэжэ, гол горхондо, ой модондо арад зонюйнгоо дүмүүхэнээр хандадаг байһыень дурдан, залуу үетэнние һайханаар хүмүүжүүлхэ ёнотой гэжэ тобшолобо.

Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудай захиргаануудай гулваанар ерэжэ шадангүй, өөһэдынгөө орондо түлөөлэгшэдөө эльгээгээ. Эрхүүгэй областийн захиргаанай гулваагай 1-дэхи орлогшо В. П. Яковенко үгэ хэлэхэдээ, область доторнай промышленность ехээр хүгжөөһэн аяар зүргаан хото бии, эдэнэр Росси дотор эгээл муухай оршон тойронхи байдалтай долоон хотын тоодо ородог, энэ орёо шухала асуудал уласхоорондын симпозиумой анхарал татаха байха гэжэ найданаб гээд түгэсхэбэ. Шэтын областийн захиргаанай түлөөлэгшэ И. Т. Глазырина область дотор байгаали хамгаалха талаар хэдэн модельнэ проектнүүдэй нэбтэрүүлэгдэжэ байһан тухай мэдээсээд, областийн газар дайдын 10 процентнь экологическа талаһаа хамгаалалта доро, тэрэ тоодо нарин нягта харуулаһан доро 5 процент, дайда оруулагдаха зэргэтэй гэжэ хэлэбэ.

НАТО-гай Эрдэмэй болон оршон тойронхи дайда дэлхэйн асуудалнуудай талаар отделениин программануудай директор Луис Вега да Кунья (Брюссель, Бельги) «Оршон тойронхи дайда дэлхэйн талаар эрдэмүүдтэ НАТО-гай программа» гэһэн темэтэй элидхэл хээ.

Профессор, Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха талаар федеральна агентствын президент М. Уппенбринк (Бонн, Германи) «Гайхамшагта экологическа асуудалнууд—Рио-до болоһон уулзалгын һүүлээр хоёр жэл үнгэрһэн хойно» гэһэн асуудалаар элидхэбэ. Харин айлшад англи хэлэн дээрэ элидхэлнүүдые уншаа. Тиихэдэ зал соо һуугшадта заахан микрофонууд тараагданхай, тэндэһээнь ород хэлэн дээрэ оршуулга дуулдажа, юрэдөө, зондо таатай байгаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Энэ үдэр гол түлөб хэдэн элидхэлнүүд соностоо. Монголой Эрдэмэй академиин президент Думжевийн Баатар, Монголой оршон тойронхи байгаалиие хамгаалгын министр Замбын Батжаргал, Берлинһээ доктор У. Вайсенбургер, Прагын Карлова университедэй экологическа шэнжэлгэнүүдэй түбэй директор, доктор Б. Молдан, Новосибирск болон Эрхүүһээ эрэһэн эрдэмтэд бусад элидхэлнүүдые хэбэ. Үдэшэлэн айлшад концерт-наада хужарлан харааа, «Бурятия» ресторанда эмхидхэгдэһэн хүндэдэ хүртөө.

Мүнөөдэр пленарна зүблөөн үргэлжэлүүлэгдэнэ. Үглөөдэр айлшад Байгал далайда ошоно, хараха түсэбтэй.

И. ГОМБОИН.

Буряад Республикын Президентын

Зарлиг

Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай байгууламжа тухай

Буряад Республикын Конституциин 69, 92 ба 96-дахи статьянуудта үндэһэлэн, Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай эмхидхэлэй-хуулиин статус тодорхойлхо зорилготоогоор ...гэжэ тогтооноб:

1. Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай байгууламжада эдэнние оруулха гэжэ тогтоохо:
— Буряад Республикын Президент;
— Буряад Республикын Правительство;
— Буряад Республикын министерствэнүүд;
—Буряад Республикын Гүрэнэй комитедүүд;
— Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи комитедүүд;
— Буряад Республикын Правительствын мэдэлдэ ородог республиканска управлениүүд, инспекциүүд болон бусад зургаанууд.

2. Буряад Республикын Президент хадаа Буряад Республикын, тэрэнэй гүйсэдхэхэ засагай толгойлогшо, Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшэ мүн. Буряад Республикын Президент Буряад Республикын Правительствын ажал ябуулгые хүтэлбэрилдэг, Буряад Республикын Арадай Хуралтай зүбшэжэ. Правительствын гэшүүдые томилдог.

3. Буряад Республикын Правительство хадаа Буряад Республикада гүйсэдхэхэ засаг бэелүүлдэг, Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудтай үгэеэ ойлголсоһон ажал ябуулгые хангадаг Буряад Республикын гүрэнэй захиргаанай хамтын зургаан мүн.

Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо болон орлогшонор, Хэрэгүүдые эрхилэгшэ, министрнүүд ба гүрэнэй комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр Буряад Республикын Правительствын бүридэлдэ ородог.

4. Буряад Республикын министерствэнүүд хадаа Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай түбэй зургаанууд болодог, Буряад Республикын Президентдэ мэдэлтэй байдаг. Министерствэнүүд гүрэнэй управленииин зохихо һалбаринуудые хүтэлбэрилдэг, эдэ һалбаринуудай ямар байдалтай байхын ба тэдэнэй хүгжэлтын түлөө харюусадаг

Буряад Республикын Правительство һалбаринууд хоорондын захиргаанай зарим гүрэнэй эрхэ, уялгануудые бэелүүлхыень Буряад Республикын министерствэнүүдтэ даалгажа шадаха.

Министерствэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд—министрнүүд тушаалаараа Буряад Республикын Правительствын бүридэлдэ ородог, министерствэнүүдэй даалгаһан һалбаринуудые хүтэлбэрилдэг, министерствэнүүдтэ даалгагдаһан зорилгонуудые, уялгануудые дүүргэхын түлөө хубиин харюусалга даажа абадаг.

5. Буряад Республикын Гүрэнэй комитедүүд хадаа Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай түбэй зургаанууд мүн. Тэдэ Буряад Республикын Президентдэ мэдэлтэй байдаг. Гүрэнэй комитедүүд гүрэнэй захиргаанай зохихо һалбаринуудые хүтэлбэрилдэг, һалбаринууд хоорондын харилсаае гуримшуулан бэелүүлдэг, эдэ һалбаринуудай байдалай да хүгжэлтын түлөө харюусадаг.

Гүрэнэй комитедүүдэй хүтэлбэрилэгшэд— Гүрэнэй комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр—тушаалаараа Буряад Республикын Правительствын бүридэлдэ ородог. Гүрэнэй комитедүүдтэ даалгагдаһан һалбаринуудые хүтэлбэрилдэг, гүрэнэй комитедүүдтэ даалгагдаһан зорилгонууд болон уялганууд дүүргэхын түлөө хубиин харюусалгатай байдаг.

6. Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи комитедүүд хадаа Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай түбэй зургаанууд мүн. Тэдэ Буряад Республикын Президентдэ мэдэлтэй байдаг. Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи комитедүүд тэдэнэй мэдэлдэ байһан асуудалнуудые гүрэн түрын зүгһөө гуримшуулдаг, һалбаринууд хоорондын харилсаае бэелүүлдэг.

Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи комитедүүд Буряад Республикын министерствэнүүд болон гүрэнэй комитедүүдэй бүридэлдэ ородоггүй гэхэ гү, али тэдээндэ мэдэлтэй байха ёнотой.

Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр тушаалаараа Буряад Республикын Правительствын бүридэлдэ ородоггүй.

7. Буряад Республикын Правительствын мэдэлэй республиканска управлениүүд, инспекциүүд болон ондоошье гүрэнэй зургаанууд хадаа гүрэнэй захиргаанай гүйсэдхэхэ, хинаалтын гү, али шалгалтын тусхай эрхэ уялганууде бэелүүлдэг гүйсэдхэхэ засагай түбэй зургаанууд болоно.

Буряад Республикын Правительствын мэдэлэй республиканска управлениүүд, инспекциүүд болон ондоошье гүрэнэй зургаанууд Буряад Республикын Правительствын министерствэнүүдэй, гүрэнэй комитедүүдэй, Правительствын дэргэдэхи комитедүүдэй бүридэлдэ орохо гэхэ гү, али тэдэнэй мэдэлдэ байха ёнотой.

Эдэ зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд тушаалаараа Буряад Республикын Правительствын бүридэлдэ ородоггүй.

8. Буряад Республикын министерствэнүүдэй, Гүрэнэй комитедүүдэй, Правительствын дэргэдэхи комитедүүдэй, Буряад Республикын Правительствын мэдэлэй республиканска управлениүүдэй, инспекциүүдэй болон ондоо гүрэнэй зургаануудай эмхидхэлэй ба ажал ябуулгын эрхэ мэдэл, гурим Буряад Республикын Правительствын баталһан эдэ зургаанууд тухай Дүримүүдээр гуримшуулагдадаг.

9. Буряад Республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай ажал ябуулгада мүнгэ зөөри Буряад Республикын республиканска бюджедһээ, тэрэшэлэн Россин Федерациин федеральна бюджедһээ һомологдодог.

10. Тус Зарлиг гар табигдаһанһаа хойшо хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ хото.
1994 оной сентябриин 9.
№ 61.

Ургаса хуряалга-94

БОРООН ЛЭ БҮ ҺААТУУЛҺАЙ

...ургаса хуряалгаанай хүдэлмэри эхилээ гэжэ мэдэгдэнэ. Тэрэ үдэшэ ...ургаса хуряалгаанай ...ургаса хуряалгаанай ...ургаса хуряалгаанай

Бодонгууд **АБИДА**

«БУРЯАД-МОНГОЛОЙ ТОБШО ТҮҮХЭ»

V. Буддын шажанай Буряад-Монгол орондо дэлгэрhэн тухай

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1994 оной мартын 15-най, апрелиин 15-най, майн 17-ной, июниин 10-най, июлиин 12-ой ба августын 11-нэй дугаарнуудта).

1736 он. Энэ хадаа Цин (манжа) улисай Тэнгэри тэдхэгсэн хаанай үеhөө Цин улисай харьяата монгол үндэhэтэнэй дундa буддын шажанние дэлгэрүүлхэ гэhэн гүрэнэй политикые ехэ хүсэтэйгөөр бэелүүлжэ, «Богдо эзэн хаанай түмэн жолдэ наhалхын түлөө, сүмэ хинд байгуулжа, лама хубарагуудые олошоруулан, хурал ном уншуулха» гэhэн уряа гаража, ондоогоор хэлбэл, Цин улисай хаанай зарлигаар Монгол орондо шарын шажанние ехэ эршэмтэйгээр дэлгэрүүлжэ эхилhэн үе болоно. Тиимэhээ Монгол орондо сүмэ хинд-үүдые нютаг бүхэндэ шахуу байгуулжа, монгол үндэhэтэнэй үри хүүгэдынь лама хубарагууд болоно, сүмэ хинд-тэ hуугаад, удхань мэдэгдэхэгүй түбэд номуудые баалагдан уншажа, үйлын үри, нүгэл хилэнсэг гэhэн үгэнүүдые дабтан, нэгэ наhала барадаг болобо. Энээнhээ уламжалан, үндэhэтэнэй үйлэдбэри бууража, хүн эоной тоо үсөөрэн, үндэнэтэнэй доройтон hуларха шэнэ байдал тогтоhон юм.

Шарын шажан мун буряад-монголшуудай дунда маша түргэнөөр дэлгэржэ эхилбэ. «Лама хубараг хүнда хилэ гэжэ байдагүй» гэhэн үгөөр Түбэд, Монгол орошуудhаа ламанар Буряад-Монголой нютагуудаар олоороо ерэжэ, шарын шажанай сурталь номнолые эдэбхитэйгээр ябуулба.

Тиин 1751 ондо Цонгоолой Брэйбун гэжэ түрүүшын модон hүмэ Түбэд ороной hүмэ жидэй хэлбэреэр барилдажа, хурал ном уншагдадаг болобо. Энэ хадаа Буряад орондо сүмэ хинд-үүдэй баригдажа, лама хубарагуудай бэлдэгдэгэ болоhоной эхин болоно.

Оросой хаанта засагай газар Цин улисай засагай газартай дуу хоолойгоо нийлүүлhэн юм шэнги буддын шажанние хуулли ёhоор баталан зүбшөөрhэн тула удангүй шарын шажан буряад зоной дунда маша түргэнөөр дэлгэржэ, олон газарта сүмэ хинд баригдажа, үри хүүгэдээ лама хубараг болгохо ябадал гараба. Жэшээнь, ламанар «нэгэ хүбүүгээ лама болгобол, алтан субарга болхооhонтой адли» ехэ буян хурьяана» гэдэг байхадань, буряад-монгол багашуул олосроо лама хубараг болоно. hүмэ хиндтэ hуужа, ушар удхань hайтар ойлгогдохошьегүй түбэд номуудые хубхай сэжэлдэхэ ябадалшье гараба. Нигэжэ 1830 оной үе хүрэтэр Буряад-Монголой нютагуудаар 30 гаран томохон сүмэ, хинд бин болсжо, олон тооной ламанар гараа hэн.

Энэндэ нэгэ жэшээ дурдабал, 1830 ондо Буряадай эгээ hүүлшьы ехэ сүмэ болохо Сүүгэлэй Даши Чоймполлинг гэдэг дасан баригдаад, 1900 оной үедэ гансал энэ нэгэ сүмэдэ мянга гаран ламатай болоhониинь буряад зоной дунда буддын шажанай хэды ехэ эрдэмтэй гэршэлнэ. Ушар нимэhээ Оросой хаанта засагай газарhаа шарын шажанай ехэ дэлгэрхэ ябадалда анхарал хандуулжа, арга хэмжэ абаха жэшээтэй болоhон байна.

1766 оной 12-дохи hарын 14-нэй үдэрэй засагай газарай тогтоолоор Байгалай үмэнэхи ба Сэлэнгын буряад-монголой буддын шажанние нэгдүүлэн хамтаруулхын тулада Москва хотодо тогтоогдоhон Орос ороной элдэб шажантанай тусхай Совет-тэ бандида хамба Дамба-Даржаа Зайагын депутадаар баталагдаhан байна. Тингэжэ шарын шажанай хэрэгые түлбэрүүлхэ алхам хэгдэhэн байгаа. (Вандан Юмсуновай түүхэдэ энэн тухай бии).

Арбан наймадугаар зуунай тэн багаар буряад-монголшуудай дунда гурбан зүйлэй шажан шүтэлгын мүргэлдоон гараhан гэжэ үзэжэ болоно. Эдэнь ямар бэ гэбэл, нэгдэхээр, Цин улисай засагай газарhаа монгол үндэhэтэнэй дотоодын харилсаае ашаглажа, Үбэр-Монгол гү, али Халха-Монголоор дамжуулан, буряад-монголшуудай дунда буддын шажанние дэлгэрүүлхэ ажал хүсэтэйгөөр ябуулагдаhан байна.

Хоёрдохёор, хаанта Орос засагай газарhаа Сибирь орондохи орос бэшэ яhатадые оросшолохо зэрилгоор Христосой шажан дэлгэрүүлхэ ажалые гүрэнэй политика болгон хүсэтэйгоор бэелүүлжэ, шажан дэлгэрүүлэгшэдые олоор томилжо ажаллуулhан юм.

Гурбадахиньь хадаа шэнээр, нэбтэрэн дэлгэржэ байгаа энэ хоёр шажаниниь буряад-монголшуудай утhа байhан бөөгэй шажантай зэргэсэжэ, бөөгэй мүргэлынь тэрэ хоёр шажандт эсэргүүсэhэн зүйл байха. Гэтэр эдэнэй дундаhаа хамагhаа илалта олоhониньь буддын шажан болоно. Бөөгэй шажан түрвэгдэн буураа. Харин Христос шажан буряад зоной дунда тобоймо амжалта олоогүй болобошье, хаанта Оросой харьяата түнгүүсүүд бүгэдөөроо шахуу Христосой шажанда орожо, эсэстэ олон тоото эвенкинүүд оросшуулагдаhан байна.

Монгол үндэhэтэн болбол түүхэтэ үеhөө бөөгэй шажантай байhан. Тэрээн соо багтажа байhан буряад-монголшуудые эртэ сагhаа бөөгэй шажантай байhан юм. Урдань зарим эрдэмтэд бөөгэй шажанние буддын шажанай хүбирдэ гү, али бусад үндэhэтэдhөө залгуулан абаhан шажан гэжэ үзэдэг байгаа. Гэтэр Буряадай эрдэмтэн Банзарай Доржо энэ hанамжые шууд буруушааhан юм. Тэрэнэй үзэмжөөр, бөөгэй шажан болбол анхаhаа монголшуудай шажан байhан гэжэ хэлээ бэлэй. Үнэхөөрөөшье тиимэ байгаа бээ.

Энэнь юутээр гэршэлэгдэнэб гэхэдэ, монгол туургатанай соёлынь, уран зохёолынь бөөгэй мүргэлтэй таhаршагүй холбоотой байгаа. Жэшээнь, буддын шажанай сударнуудай ехэ түлөб эндэхэг ба түбэд хэлэнhээ оршуулагдаhан байхадань, бөөгэй уран зохёол болбол түрэлхи хэлээр зохёогдоhон ба гол түлөб шэмэглэл байхатаяа хамта арадай аман зохёолтой нягта холбоотой байдаг (Ц. Дамдинсүрэнэй зохёолhоо).

Бөөгэй шажан болбол балар эртэ сагта Монголдо бии болоhон ба арбан зургаадугаар зуунай үеhөө шарын шажанда түригдэн бууража эхилhэн байна. Түмэдэй Алтан хаанай үеhөө монголой хаан изагууртан ба дэздэ дабхаргатанай дунда буддын шажанай хэдьшье нэбтэрэн шүтэгдэжэ эхилээшье hаань, үргэн олон арад зон угайнгаа бөөгэй шажанда шүтэhөөр лэ байгаа.

Гэбэшье Цин улисай Тэнгэри тэдхэгшэ гэдэг хаанай үеhөө буддын шажан гүрэнэй зүгhөө тон ехээр дэмжэгдажэ, боо мүргэлые дараха хэмжээнүүд абтадаг болоо hэн. Нэгэ жэшээ дурдабал, Дамдин Бэнзэрэлтэ гэдэг лама 19-дүгээр зуунай hүүлшэгээр Цин улисай засагай газарай шууд дэмжэлгээр Хүлэн-Буйрта ерэжэ, барга-монголшуудай дунда байhан бөөнэрэй бооэлэгшн хэрэгсэлнүүд болохо хэсэ, оргой, абгалдай, толи мэтын юумэнүүдыень албан журамаар зарлиг гарган хуряажа абаhан байна. Гэбэшье бөө мүргэлэй зүгhөө нилээд ехэ эсэргүүсэлтэ байhан гэдэг.

Байн байн ламын шажан бөө мүргэлэй зүйлнүүдые бэедээ шэнгээн абаhан юм. Жэшээнь, обоо тахилга, элдэб янзын сан, гал тахилга гэхэ мэтэ болоно. Эдэ бүгэдэ дээрhээ бөөгэй шажан 19-дүгээр зуунай дунда үеэр гол түлөб hуйрэhэн юм. Гэбэшье 1880 ондо имагтал бөө мүргэлтэй буряаднар Байгалай баруун бээдэ. Ойхон арал болон Худариин дүүмэдэ олон байгаа.

Монголшуудай (буряад багтана) бөө мүргэлтэй байhаниинь ангита нинжэмын үмэнэхи yеhөө эхилhэн, тиин феодализмын үедэ бөө мүргэлые бүдүүлиг гэжэ үзөөд, шарын шажанние дэлгэрүүлбэл зүйтэй гэжэ мэдэрэгдэhэн бололтой.

Сагаан хаанай засагай газарhаа буряад зоной дунда Христосой шажан дэлгэрүүлхэ ажал байhаньше эдэбхитэйгээр ябуулагдаа. Шираб-Нимбуугай түүхын тэмдэглэлдэ хэлэгдhээр, 1860 оной үеэр олон тоото шажан дэлгэрүүлэгшэд Зүүн Сибирь орондо хүрэжэ ерэбэ. Ород таряашадай буряадай забhарта оруулагдаhаниинь Христосой шажан дэлгэрүүлхэ аргынь нэгэн байгаа. Миссионернүүд зөөлэн, номлолой аргаар тус шажанние суртамшалхаhаа гадна, ялатан ба муу ябадалтай хүнүүдые ашаглан, ялыень хэлтэрүүлхэ мэтээр хэрэhэ зүүлгэдэг байгаа. Гэбэшье буряадуудай үнэнтөөр христос шажанда ороhониинь тиимэшье олон бэшэ бололтой.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

21-дэхи ЗУУН ЖЭЛЭЙ МАШИНА ГҮ?

ИВАНОВСКА ОБЛАСТЬ. «Теза» гэжэ акционернэ бүлгэмдэ (Шуя хото) «Кентавр» автомобильджипэй түрүүшын машинануудые бүтээгдэбэ. А. П. Мироновой хүтэлбэри доро хүдэлдэг эрдэмтэд «hанаhанаа хүсөөбэ, hарбайhанаа бариба».

Манай орон дотор бүтээгдэдэг автомобильнуудай детальнууд болон узелнууд шэнэ машина бүтээлгэдэ хэрэглэгдэнэ. Гол агрегадуудынь «Нива» түхэлэй машинаhаа абтаа. Гэбэшье «Кентавр» кузовайнгаа хэмжээгээр, бата бэхи, удаан саг соо ашаглагдахаараа «эгэшэhээ» үлүү hайн. Мүнөө түрүүшын «Кентаврнууд» туршалгануудые гаража байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: шэнэ автомобиль.

ИТАР — ТАСС-ай фото.

Плано Карпини болон Марко Поло гэжэ итальян аялгалагшад Чингис хаанай 1220 ондо байгуулhан Монголой нинслэл хотодо XIII зуунай үедэ хүрэhэн тухайгаа бэшэhэн юм. Тэрэ гэhээр энэ хотые олохо гэhэн hэдэлгэ хэдэн дахин хэгдэhэн. Гэбэшье тус хотые ород эрдэмтэн Н. М. Ядринцев түрүүтэй экспедиции 1889 оной зун олоhон шуу. Хара-Хорин («хара хорёо» гэhэн үгэ) хотын үлэгдэлынь 1585 ондо хуушан нинслэлэй hуурида, Орхон мүрэнэй зүүн эрьедэ баригдаhан «Эрдэни-Зуу» гэжэ сэхэ хиндэй дэргэдэ олдоhон юм.

Табан хүнhөө бүрдэhэн Н. М. Ядринцевай экспедициндэ буряад уран зураша С. А. Пирожков оролцоhон, мүнгөөр туhалhан юм. Энэ хүн топограф Н. Н. Смысловскитой хамта хитад болон эртэ урдын тюрк хэлээр бэшэгдэhэн текстэй хоёр фотогоор шулуу олоhон байгаа. Энэ бэшэгhээнь олон юумэн мэдэгдээ hэн.

Хара-Хориной hуурида Үгэдэй хаанай ордоной болон бусад гэрнүүдэй шүтэлгын зүйлнүүдэй үлэгдэл, шулуун черепаха (яhата мэлхэй) олдоhон юм.

Н. М. Ядринцевай hүүлээр олон экспедиция иишэ ерэжэ шэнжэлгэ хэhэн. XIX зуунай түгэсэхэ үеэр монголшо эрдэмтэн Л. М. Позднеев элдэб олон түүхэтэ эшэ үндэhэ шэнжэлhэнэйнгээ эсэстэ энэ лаб Хара-Хориной үлэгдэл гэжэ баталан хэлэhэн байна, 1948—49 онуудта С. В. Киселевой экспедиции тэндэ ехэ малталга хэжэ, Н. М. Ядринцевай hанамжые баталаа

Н. М. Ядринцев тэрээнэй урда Монголоор ябаагүй хүн байгаа. Тиин тэдэ табан хүн 1889 ондо хазаар морёор Хяатаhаа гараад, 1,5 мянган модо газарые 50 удэр соо гаталаа hэн. Тиихэдээ хайшаашье годироогүй, тэрэ хотые энээгүүр-тэрээгүүр бэдэржэ зобонгүй Эрдэни-Зуу сэхэ ябашаhан байна.

Ямар ушарhаа тэдэнэр сэхэ ошооб гэhэн асуудал гарана. Эндэ мэдээжэ аяншалагша Г. Н. Потанин Н. М. Ядринцевта сэхэ туhа хүргөө гэжэ баримтануд харуулна. Тэдэ хоёр Эрхүүдэ байhан Зүүн Сибириин географическа бүлгэмдэ хамта хүдэлдэг байгаа.

Тэрэ үедэ «Зүүн зүгэй шэнжэлэлэ» гэhэн газетын редактор байhан Ядринцевай hамганиинь наhа бараад, тэрэ өөрөө Эрхүүгэй сэхээтэнтэй ехэ зүрилдөөтэй боложо, хүнлэ хүнэр сэдьхэлэй байдалда ороод байгаа. Г. Н. Потанин тэрэнэй үнэн нүхэрынь байhан тула Хара-Хориние бэдэржэ ерэ, ябадалдаа сэдьхэлшни заhарха гэжэ хэлэhэн ха. Тиин Түбэй Аэн руу хэдэн дахин экспедиции хэхэдээ, Г. Н. Потанин тухай материал үнинhөө хойшо hын байгаа.

1886 ондо гурбадахи экспедиция тэрэ хотын үлэгдэлэй хажуугаар нютагай зонhоо hурагшалжа, олон шулуунай байдаг тухай Н. Потанин дневнигтээ тэмдэглэhэн.

Тиин Хара-Хориной хаана сагаан гөө тухайдамжые Ядринцевта hэнь зүб байнөө. Тэрэнэй ашалдаараньь ошоно, эрдэм ухаанай шанартай нэлтэ хэhэн байна бэ. Ядринцевай нэлтын удха шалгүй, харин урдын ород эрдэмтэд үнэн сэхэ, хомхолзодогүй, hан тухайнь гэрилэлгэ.

Хара-Хорин хото XVI зуунай hан гэжэ тодоруулагданхай. Мүнгэдэхи «Эрдэни-Зууда» МНР-ий заповедник нээгдэнхэй юм.

М. ТҮҮХЫН.

1994 он * СЕНТЯБРЬ

ХАРА-ХОРИНИИЕ ХЭН ОЛО

ТАМХИНАЙ УРААН

Олон ургамалда, тэрэ тоодо тамхиндашье радиоактивна ураан байдаг. Энэнь зарим ороной ургуулдаг тамхинда зүб. шөөгдэhэн хэмжээнhээ ехэ байдаг гэжэ тусхай шэнжэлэлгэнүүд элирүүлээ. Жэшээнь, Америкэ, Европын сигаретэнүүдтэ дунда зэргэнь тусхай единицын 0,07 хуби ураан өмхэдэнь, Бразилиин сигаретэнүүдтэ 0,28-наа 0,88 хуби хүрэтэр байhан байна. Харин нэгэ үдэрэй туршада 0,88 хуби ураантай нэгэ багса сигаретэ татабал, үдэр соогоо хоёр дахин рентгенэр шалгуулhантай адли юм. Бразилиин тамхинай талмайнуудта ураанаар баян хадалиг газарнуудhаа абтадаг үтэгжүүлгэ хэрэглэгдэнэ, тиимэhээ тамхинда уран ехэ байна гэжэ hанамжалагдаа.

Элинсэгэймнай уншадаг байhан номууд

«МОЛОН ТОЙНОЙ СУДАР»

Энэ болбол урда сагта монгол туургатанай дунда ехээр дэлгэрhэн номуудай нэгэн юм. Тус зохёолые шэнжэлэлгэдэ Монголой академик Ц. Дамдинсүрэн планлаяа ехэ хубита оруулhан. Үбэр-Монгол, Ара-Монгол, Буряад-Монгол, Хальмаг, Москва, Ленинград гэхэ зэргын хотонуудта бэдэрэлга хэhэнэйнгээ эсэстэ Дамдинсүрэн гуай хуушан монгол хэлээр энэ зохёолой табан оршуулга бии гэжэ элирүүлээ. Тиихэдэ элэйнhээ Хухэ-Хотын Шэрээтэ гүүшэ соржын оршуулга лаб гурба дахин модон бараар хэбдэлгдэhэн байна. Зүгөөр тэрэнэй ямар эхэнээ, ямар хэлэнhээ оршуулhаниинь мэдэгдэнэгүй. Гэбэшье эрдэмтын тухайламжаар түбэд хэлэнhээ 16-дахи зуунай эсэс, 17-дохи зуунай эхиндэй үедэ оршуулhан бололтой. Харин нилээд хожом болсжо, 1708 ондо Бээжэн хотодо хэблэгдээ hэн.

Шэрээтэ гүүшэ соржын оршуулhан «Молон тойной судар» 19 зуунай үедэ Буряадай хамбын хуреэндэ мүн лэ модон бараар дахин хэблэгдэн тараhан байна.

Тус сударай үшөө нэгэ оршуулгые Халхын Алтангэрэл убаша 16-дахи зуунай үеэр бүтээhэн бололтой гэжэ академик Б. Я. Владимирцов бэшэнэ. Энэ нэгэ хуулбаринь Буряадай Агын дасанай монгол номой санда хадагалагдажа байдаг. Тэрэ хадаа «Хутагта ехэдэ чигуулагсан нэрэтэ бодн сэдьхэлтэ Модгилиянн хүбүүн эхэдээ туhа хүрэтэhэнэй судар» гэжэ нэрэтэй юм. Бурхан багшын дутын шаби Молон тойной нэрэ санскридаар «Модгалянна», түбэдоор «Модгальнбу» хитадаар «Мулянь» гэжэ үгүүлэгдэдэг. Энэ юмые оршуулhан Алтангэрэл убаша Зонховын «Боди мүрэй зэргэ» ба «Тарбачиибо», «Даранатын намтар», «Найман мянган нэрэтэ ёхэ бэлиг бараамид» гэхэ зэргын олон ном оршуулhан алдартай хүн юм.

Эдэ хоёр хэблэмэл «Молон тойной сударhаа» гадна гар бэшэмэл хэдэн судар олдоhон. Тусхайлбал, 1956 ондо Дамдинсүрэн гуай Үбэр-Монголой Ордосой нэгэ ламаhаа шуулэглан оршуулhан «Молон тойной судар» олоод, тэрэнээ «Зуун болдог. Тэдэнэй 108-ниинь эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд, тэрэ тоодо 9 доктор болон эрдэмэй 60 кандидат бии.

3. Хойто зүгэй нуга шэнжэлдэг институт. Эндэ 24 хүн, тэрэ тоодо эрдэмэй 2 доктор, 8 кандидат ба 7 эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ ажаллана. Тус институт урдань СО-гой ондоо ехэ институдай нэгэ hалбаринь болодог байгаа.

4. Хойто зүгэй прикладной экологиин институт. Эндэ хамтадаа 53 хүн, тэрэ тоодо эрдэмэй 2 доктор, 8 кандидат ба 36 эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ ажаллана. Тус институт мүн лэ СО-гой ехэ институдай нэгэ hалбаринь байhан юм.

Саашадаа Сибириин отделени эдэ институдуудые мунгэ зооресэр хангахаяа болибо. Саха Республика байгаалиингаа ехэ баялиг hаа ороhон олзын зарим хубиньь өөhэдөө мэдээд ашаглаха болоhон ушарhаа өөрын Академитэй боложо тэрэнээ мунгэ зооресэр хангаха шадалтай болобо. Саха Республикын Академиин президентээр В. В. Филиппов хүдэлнэ.

ЯХАДАЙ АКАДЕМИДЭ ДАМЖУУЛАГДАБА

Саха Республикын Эрдэмэй академиин байгуулагдаhантай дашарамдуулан, урдань РАН-ай Сибириин отделениде ородог байhан 4 институдые Яхадай Академидэ дамжуулан үгэхэ тухай тогтоол РАН-ай СО-гой Президиум hаяхан баталан абаhан байна. Тэдэ институдуудтухай тобшо мэдээнүүд нимэ.

1. Хойто зүгэй байгаалиин ноёсэнүүдые үргэлжэдэнь ашаглаха экономикын институт. Эндэ 95 хүн хүдэлдэг. Тэрэнэй 69 хүниинь эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд, тэрэ тоодо 2 доктор болон эрдэмэй 17 кандидат бии юм.

2. Хэлэ бэшэгэй, литературын болон түүхын институт. Эндэ хамта 138 хүн хүдэлдэг.

Саха Республикын Эрдэмэй академиин байгуулагдаhантай дашарамдуулан, урдань РАН-ай Сибириин отделениде ородог байhан 4 институдые Яхадай Академидэ дамжуулан үгэхэ тухай тогтоол РАН-ай СО-гой Президиум hаяхан баталан абаhан байна. Тэдэ институдуудтухай тобшо мэдээнүүд нимэ.

1. Хойто зүгэй байгаалиин ноёсэнүүдые үргэлжэдэнь ашаглаха экономикын институт. Эндэ 95 хүн хүдэлдэг. Тэрэнэй 69 хүниинь эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд, тэрэ тоодо 2 доктор болон эрдэмэй 17 кандидат бии юм.

2. Хэлэ бэшэгэй, литературын болон түүхын институт. Эндэ хамта 138 хүн хүдэлдэг. Тэдэнэй 108-ниинь эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд, тэрэ тоодо 9 доктор болон эрдэмэй 60 кандидат бии.

3. Хойто зүгэй нуга шэнжэлдэг институт. Эндэ 24 хүн, тэрэ тоодо эрдэмэй 2 доктор, 8 кандидат ба 7 эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ ажаллана. Тус институт урдань СО-гой ондоо ехэ институдай нэгэ hалбаринь болодог байгаа.

4. Хойто зүгэй прикладной экологиин институт. Эндэ хамтадаа 53 хүн, тэрэ тоодо эрдэмэй 2 доктор, 8 кандидат ба 36 эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ ажаллана. Тус институт мүн лэ СО-гой ехэ институдай нэгэ hалбаринь байhан юм.

Саашадаа Сибириин отделени эдэ институдуудые мунгэ зооресэр хангахаяа болибо. Саха Республика байгаалиингаа ехэ баялиг hаа ороhон олзын зарим хубиньь өөhэдөө мэдээд ашаглаха болоhон ушарhаа өөрын Академитэй боложо тэрэнээ мунгэ зооресэр хангаха шадалтай болобо. Саха Республикын Академиин президентээр В. В. Филиппов хүдэлнэ.

Хурамхаанай аймагай
байгуулагдаһаар
50 жэлэй ойдо

ГАН ҺАЛБАРЫШ, НЮТАГНИ!

...лан, шамаяа һанахадам,
...ан наһанайм нютаг бэлэйш.
...ан сэсэгүүдээр бүрхоогдэһэн
...а суутай нютаг бэлэй.
...н Хурамхаанаа һанахадам,
...ой наһанайм нютаг бэлэйш.
...сэсэгүүдээр бүрхоогдэһэн,
...о суутай нютаг бэлэй.

...н, Хурамхаанай бариха нэгэ хэдэн гурбиила ...уд болохо Гомбо үгэхыетнай гүйнам».

...Бадма Балда-найруулһан дуу-...уд эндэ дэмы бэ-...н. Энэ хоёр нюта-...ь нэгэ аймаг бай-...ошье хоорондоо ...а колбоотой. Бар-...радуд Боолон ...хилэ абажа Бай-...шудхадаг Бар-...й хоёр талаар ...Хойто талаарнь ...ндэр хадануд, ...н талаар үргэн ...ал.

...удай хормойдо, Хурамхаанда Ма-...н залгаа хада бин. ...ахануд байхадаа, ...санаар уруудажа ...һэлди. «Һанана ...ндоо бидэ санаар ...ан нидэгшэ һэмнай-...гэжэ Хурамхаанай ...н суута хүн, уран ...н Н. Дамдинов му-...ргаа.

...ханай байгаали ...ыг гоё, баяншье. Ур-...н хойшо нютагай зон ...н бэлэглэһэн үлир ...гаа, загаһа, нугаһа ...н гүрөөнэ агнажа ...аг байһан. Хабар-...н таламнай мойно-...н сэсэгүүдээр бүр-...агаарнай хоншуу ...өрөөр анхилдаг ...да алирһан, улаа-...ан, хүлжэргэнэ, ...дүүрэн үргаха, ...рөө соогоо үгэрсэ, ...ашуста, репэ, брюк-..., хартаабха ур-...Тамкиншье худалда-...агүйш — газаагаа Хурамхаанай хар-...гэ нютагайхитай ..., онсо ондоо ша-...Бултадаа аб адли ...нууд, саб сагаа-...ажаннь нэрүүб-...адашни, хүсэд бо-...гараа, задаршахаа

...н гол эндэб янзын ...ааны. Сурхай, ал-...гаһа, гутаар, нуурни-...ай хоолэнтии дүү-...ргаа үһанда гэй-...ло, һолбэрһэн эл-...а. Хурамхаан гэжэ ...адын горхоной ...хэргэ гэжэ газар-...ууд ялганалдажа ...н. Уулын модондо ...эмнүүд дүүлнэ, ...ктра гэжэ намагай ...олошоржо, тэрэ-...худалдаанда ехэ ...гаралаг һэн.

...ан халууннье, ...аршаануудаар ...мсөрэй, Гааргын, ...Үмхэйн, Һэюгэй, ...Гутааргын аршаа-...ужашье, хүртэхэ-...ошье аргалжа бо-...ур тулаһан, хүл, ...эй хүнүүд аршаан-...джээд, тулгуураа ...адаг гэлсэдэг.

...ханай аймагай ...ни, амярааа бо-...хойшо 50 жэл Сентябрийн ...ыг баяр ёно-...ндэр болохонь. ...ой ондо, дайнай ...ыгүй байхада тог-...юм.

...ишэр саг бай-...оумэн хомор. ...аахан энеэдэ-...гэршалжэ бо-...газетын редак-...мүн лэ алагда-...редакциин-...гэнэн домог бо-...гэнээр олон ...хэрэ тоодо ...янеитошье ор-...техникэ хэрэг-...рээд олоогүй.

Баяхан Чи-...ааранай бирэ-...маашан Морэ-...агуухэ хаана ...бигдэһан газ-...дэжэ байнаб г...Монголой газ-...шоол абаа ю-...1227 оной ал-...эсэн хаанай ...болоһоор 767-...роод байхада, ...бэдэрэлгээ ...балдэжэ, бай-...нуудые, мүнг-...луулжа байн-...экспедициндэн-...саха: «Монго-...ри «гурбадах-...хэй» бэшэ, э-...бадахи дэлхэй-...хэлэдэг гэнэ.

Крэвитц 35-...шада эсэн х...олон ном уш-...даа 400 ном ...байна.

Эсэн хаа-...олон ороной ...ехэ баяли-...юм гэхэ. «Л-...майе ехээр ...нагүй, тэрэн-...ень Монголой-...ство яабашье ...даа» гэжэ тэр...

А. П...

ИТАР—ТАСС...

«ХАДАГАЛАГ ГАЗАРЫ МӨДӨХӨБ...

Чингис хаа-...болоходоо хад-...газарыем нюу-...хат гэжэ захи-...Тиимэһээ худе-...һан 2000 ...сэрэгшэд хоро-...тэдэ сэрэгшэд ...риндоо бусаа-...мүн лэ алагда-...гэнэн домог бо-...гэнээр олон ...хэрэ тоодо ...янеитошье ор-...техникэ хэрэг-...рээд олоогүй.

Баяхан Чи-...ааранай бирэ-...маашан Морэ-...агуухэ хаана ...бигдэһан газ-...дэжэ байнаб г...Монголой газ-...шоол абаа ю-...1227 оной ал-...эсэн хаанай ...болоһоор 767-...роод байхада, ...бэдэрэлгээ ...балдэжэ, бай-...нуудые, мүнг-...луулжа байн-...экспедициндэн-...саха: «Монго-...ри «гурбадах-...хэй» бэшэ, э-...бадахи дэлхэй-...хэлэдэг гэнэ.

Крэвитц 35-...шада эсэн х...олон ном уш-...даа 400 ном ...байна.

Эсэн хаа-...олон ороной ...ехэ баяли-...юм гэхэ. «Л-...майе ехээр ...нагүй, тэрэн-...ень Монголой-...ство яабашье ...даа» гэжэ тэр...

А. П...

ИТАР—ТАСС...

Бүряадай уран зохёолшодой шэнэ бүтээлнүүдһээ

Чимит-Цырен САНЖИЕВ.

СОЛОТОНДО МАГТААЛ

Алдаршуулнал,
танай габьяа, дуулана гүт,
Үнгэтэ юртэмсын
шэргэшэгүй булаг—Байгалтай
Үниинэй ветеран—
хүндэтэ Бүүбэй Хуриганович!
Бэһэлүүр хилэн
булган, халюун нютагтайш.
Бэсүүр, Хэрээтэ—
бэрхэ хадууршад урагтайш,—
Талын онгосын
оморюун дээгүүр угалзатан
Табан хушуун
тодордог һэн мүшэ тудан.
Эсмыеш ташаһан
аржагар хоолосуудай дунда
Эихэргэн бодолоор
халижа, дуугай эогсоно гүш?
Өөрэ гоёор
шэнхинэһэн тарялангай дунда
Өөрын нэмэлтэ
шэнэ аялга соносоно гүш?..
Ажалша бүхэриг
хүнүүд хожомоо алхалан,
Ашата хуушан
нютаг, буусымнай шэнэлхэл,
Эхэ газарайнгаа
үргэн сээжые халхалан,
Эихэ найдалай
үрэнэ элбэгээр тарихал...
Зуралзаһан одоной
замаар тухайлжа тодолбол,
Зуугаад минута...
түүхэдэ тусгаар дурдагдаал,
Зурууд талмайе
гектар бүхэндэ тоолобол,
Зураг, бэшэгтэй
мүрнүүд боложо шудхагдаал!
Уларил хайшааб?
Бүрхэг, сэлмэг—хамаагүй,
Үүрэй сайтар
үргэнөө сэлмэжэж ядаагүй!—
Тэбсэг-Халюутын
шиигтэй шэнинсэ хадажа,
Тэнитлэн һүни
хэды тойродог байгаабта,—
Торгон хадаг
энгэр дээгүүрээ нэмэрюулһээр,
Тодордог бэлэйлта,
Буряадай чемпион түрүүлһээр...
...Намдуу аажамаар
Хүнтэйн тарялан халюуржа,
Наян наһата,
танай соло дуудана гү?
Бардам алхамаар
байдал болбосорон хубилжа,
Баргажан тээһээ
баярта мэдээн дуулдана гү?..

4.

Аглаг үндэрһоо
Солонгос ороной гургалдай!
Алаг сээжынгээ
хужар гарган хуурдапа гү?
Элянсэг арадаймни
уран бүжэгшэн мүн алтай,
Эрбэлзэн урдамни
хун шубуун хатарна гү?
Аяншалхадаа—
ойро дүтэ, холын ороной
«Азя түбиин
гэрэлтэ одон» гэгдэһэн
Манай Лариса
Москва, Киев, Монголоор
Маната сэнхир
үүлэн шүхэр дор хатараа,
Шуулатай, хүлгөөтэй
Сингапур, Япон, Ирандашье
Сахьянова—Одетта
хилэн зөөлэн хиөэс дээр
Шэнтээрһэ бүмбэлзүүлэн,
хиидэн бууба гү гэхээр
Шэдиеэ харуулаал,
никелеэр баян
Нидерландадашье!
Аятай зохидоор
уян хуһаншуу матаржа,
Арюухан Карменэй
түнгалаг бодол тодолдогши.
Утаһан хүбшэргэйн
уянга дээрэ урлажа,
Улад олоной
урма эзэлэн золгодогши...
Шуналхан бэсэ
мүнхын уһаар арюудхан,
Шунган сэнтэдэг
«тэнгэрийн хүүхэдые»
һануулан,
Энхэ талынгаа
һэбшээндэ эльбүүлэн,
һэргэпэш,—
Эиэрхы Жизель

[1] Мэдэжэ артист-кореянка тухай хэлэгдэнэ.

Сэлэнгын тохой
энгэрээ сэлин сайранал,
Сэлмэг үглөөгүүр
шүүдэрэн уһаар зайланал...
Ходол суурхадаг
Вершинскын һүнэй фермын
Хойгуур гарангүй,
ойрохон зуура тогтолойб.
Һэбшээтэ талын
һэмбэрэг дэнзэтэ хабар гү,
Һэрюун намарай
хэшэгээ дэлгэдэг хаһа гү?
Хүнэгэй өёорто
нара түрүүлэн харадаг
Хүнүүд тухай
хөөрэхэ нангин хүсэлтэйб.
Тадвашкина...
золгөёл даа, танил нэрэ.
Табан мянгатанай
торхо салгидуулһан нэрэ,
Дүн гаргахада,
зургаан мянгы зуд жэлдэ
Дүнжэ үнеэдлээ
жэшэдгүй һаажа дүршэһэн
(«Арадай «зарасын»
үндэр үүргэ түлөөлһэн,
Алдарта Москва,
арюун дурасхаал үлөө һэн).
Одоо лажа
алдарай Тоёон дабаһан
Оксо шалгаржа,
баатар хатан гэгдэһэн—
Залан гэшхэлэн,
зоригһондоо урма золтой —
Залууһаа хүндэтэй
намтар сууень дурданам,
Шагныт даа, таанад,
шармайн тэмсэдэг хүнүүд,
Шанаан, Энгирэй
шаргал халзан гүбээнүүд...
Наһанай заман,
найдамтай нүхэд тухайгаа
Надежда Лазаревна
камдуу даамай хөөрэнэ...
Түрхэлэй малшадта
түргэн дэбжэлтэ хүсэбшье,
Түнхэнэй басагадта
түрын энжэ хүргэбэшье,
Дуулгата Саяанһаа
дурдан таная домогложо,
Дуран заяанһаа
уран шүлэг ормогложо,
(Хамин. Моностойн
хаяада һуурижаа, бардамаар),
Харгана, Юроо,
Загастайн, Һүтэйн заншалаар
Дунгинама жабартай
Шэнын һайндэрөөр үргэнэб.—
Духаряа-шүлэгоо.
Үндэр зол үреэн хүсэнэб:
«Алтан бороогой»
шэнхинүүр хүгжэмтэ дуһалые
Альган дээрэз
абьяастай тодожо абагшад—
«Мэлхэйдэ» бэшэ
(ядуу зоной ярлаг гүб даа),
Мэтэр шуумгай
«мүшэтэ онгосодо» һуугшад
Герой-һаалишанай
гэрэлтэ зүргэ зузаалаг,
Гурбан мянгатанай
габшагай хүдэлөө үрэалаг!..

2.

Үндэһэн соёлойнгоо тугые
Үндэртэ үргэгшэд хаана бэ?
Удамарша нүхэдэйнгөө солые
Үянгалан дурсахада, яана бэ?
Иван Сусанин... Игорь тайжа...
Ухаандам бүхөөр хадуугдаа.
Һаруулхан хүшэгэ ирагдажа,
Һасараи Линховоин харагдаа.
Хүнды сээжын хужар гарган,
Хүнхинэсэ татадаг хубүүмнай
«Хүрнихэн хөөрээ» хуллэнхэй—
Хүтэлхэн үндэртөө хүрэнхэй...
Дүтын, хари холын ороондошье,
Дүлэ бушхаһан джунглиндашье,
Париж, Нигери, Прагадашье,
Берлин, Токио, Варшавадашье
Барас хоолойнгоо хухалга
Баранай зүрхэ татаһан лэ!
Бажагар сарюун маряатай
Баатар гэхээр ябаһан лэ!
Гэрэлтэ мүшэндэл заяатай
Глинкын шангай лауреат,
Жэмэстэ модоор дунгнарһан
Жэгтэй дулаахан Африкаар,
Хярын ороёгоор туяарһан
Холын саһата Анадырлар
Алнай «хилые» мэдэдэггүй
Аялга дуугаа хангюурдан,
Нарата хэлтэгы юртэмсын
Найман изагуур хизаарта
Одон боложо ялярбашье,
Ошон боложо залирбашье,
Дуулим сэнгүү Буряадтаа
Дууша алдарш мүнхэ даа!

3.

Үндэр засаг түрын
үргэмжэдэ нйала хүртэһэн,
Үндыхэнөө уран,
Дархан солотой Дармаев,
Анханһаа абаралтай
алтан һүмбэр уулатнай
эршэтэй соёрон, жэргэнэш!
Этигэн ерээдүйдөө
эрхэ сүлөө дуудан,
Эрэлхэг тэмсэлшын
дүлэтэ зүрхөөр дуулан,
Нараи-гоохон
нангин хэрэгтэ урлалнаш,
Намирма ногоохон
запдан модоншуу ягаарнал!..

5.

Ураг эдеэтэй,
ургылиг тоонто газарайнгаа
Урдынь һайхан
унтарһан соло үргэел!—гээд,
Мүргүй ажалша
шуумар Сундуев эрмэлзээд,
Мүрысөө үүсхэн,
мэргэн тодхолынь олонхойл,—
Талада түрэһэн—
шэбшэмэл хонгёо мүрнүүдтэм
Тахын хурсаар
табаржал нэгэн оронхойл.
Баруун-Хүнды...
холош бэшэ—ойрохон даа,
Бүрэн хаанай...
алиш зүгтэнь бэлэй даа?
Орьёл хабсагай,
Орбонтын үгсүүр ташалан
Ото дабабал—
оложош ядалтай бэшэ даа!
Таляан нугын
хабшал дундаһаа дэбхэрһэн
Талын горхоной
жэнхэни аялга шагнаархан.
Булай гоёор
бугааг-һолонгоёо дэнзэлһэн
Борьёо, Юроогэй
бэлшэр дэгтэдэ зогсодог һайб!
Хурса хиагтай,
добын хүнхэр хадаланда
Хурга гадартай
хонидоо харюулжа ороод,—
Зарим ушарта,
заншалта уулзалгын забһарта
Заһажа зорюута
түсэбоо нарибшалан тодолоод.
Домоглон һуудагынь
зуутан-солотон, һананагта,
Долоогоныи эдеэшэдэг
доодохон Сэлэнгын адагта!
Бүгэдые дабаһан
баатарай солые дуудаһаншуу
«Бүтэд Банзаракцаева...»
нэрыень соносон сасуу
Амаршалгын үгэнүүд...
хүгжэм хүнхинэн зэдэлээд,
Альга ташалган...
ажалай түрүүшүүл нэрлэгдээ.
Намжаа ногоохон
урасхал голой сэлюундэ
Нара татуулһан
нарин торгон тэрлигтэй
Наһажаал эзэнэрэй
табсан дээрэ гарахадань,
Нармай хадаг
энгэр дээгүүрнь нэмэригдээ.
Үбэлэй янгинама
уплар сиидэм манан соо
Өодэргэн хурьгадаа
нарин үхнөүүндэл бөөмэйлһоор,
Үргэһэ нойргүй
ногоон дээрэ гаргаһанишь,
Үршөөл баярай
зэрэлгээн соогуур соностоо...
Гүбяжэл зобоохон
шэмэрүүн сагууды огто
Гүн сэдьхэлэй
бодолдо абтан, һанана гү?
Үбһэ тэжээлэй
халаглама нимэ хоморто
Үлэн хооһоной
гасалан хониды һалгаана гү?..
Тэрэ хэсүү үедэ
элбэг мүнөө мэтээр
Тэжээлэй бааза
бэлдэхы юу ороддохоб,—
Хада, майла,
нугаар бардам хэбтээ
Хагдан дутаа һэн гү,
алишье сагта олдохол.
Түл абалгын
юунһээш шанга зоригтой
Түгшүүритэ болзор
шэнэ хатуу шалгалтаар
Хаба шадалыень
һорин мэдэхэ зорилготой-
Хаһадаа нигэжэ
ерэдэг һэн гү, хабартаа?
...Эршэлжэ танай
шэлэжэ гараһан харгы
Эрмэлзэл, зориг,
баатар табьяагайтнай һайгаар
Бодото дээрээ —
өөрөө элшэһээнь һаргыт! —
Одото һайхан
үргэмжэтэ харгы байгаал.
Тушаад жэлдэ,
эрид тэсэмгэй, эрэлхэгээр
Гаталһан замыень
толидо хараһайб, бахархан.
Энтэртэнь толорһон
Ленинэй орденой сэнгээр
Эхилһэн хэрэгээ
эдиршүүл залгуулаг, батадхан.
Обоон-Хүнды гэнэ гүт?
Ороонтын халтируухай ташалан
Ото дабабал—
оложош ядалтай бэшэ даа!
Тэрэнги, алтарганын
түлэг сэсэглэн һалбардаг
Тэршээхэн голтой
Юроогоор нэгэтэ ябаа бол,
Ургын хэнээлдэг
зүргым бэдэрэн дабшаарайт,
Урдын хонишондо
шүлэгым уншан гараарайт...

6.

Хүдөөгөөр ябаад,
нислэл хото нидэхэдээ,
Хүдэр индустриин
булад нугарһа мэдэрнэб.
Хуяг тулгата
«Уралмаш», Магнитка гэхэдээ,
Хурдан түжэгэр
Буряадай гигантые нэрлэнэб.
Эндэһээл эхилэн,
хожомоо хатуужан ургажа,
Эрэлхэг зоригтой
үетэн гаража тодороол.
Баатар хэрэгүүдтэ
бэсэ һорин һургажа,
Баярай добтолгодо
эбтэй ходорон ороол...
Хадуур, анзаһан,
хайлуур зэмсэгнэй эхилхэдээ,
Харбан хожомоо
«дээдэ түбидэ» дэгдэхэдээ.
Хэтын тэмсэлтэ
үе шатануудта эрьехэдээ.
Хэсүүгээр олдоһон
ЖАРГАЛ тухай шэбшэнэм...
Бажагар сээжэдээ
«Балта, Хадуураа»
толоруулдаг
Барилагшан солотой
Борис Алексеевич
Полторацкий,
Үндэһэн маягтай
үндэр гэрнүүдые толлодог
Үниинэй шулуушан
Владимир Цыденович
Санданов
(Найдал түрүүлмэ,
урагшаа һанаатай нүхэд һэн,
Наһанай амаралтада
гаража магад, бүхэд гэн),—
Зэргэ алхалагшадай
замынь арюухан заяатайл,
Зэлэ татагшадай
ажалынь хурдан абьяастайл!
Тохорюун хүзүүтэй
тонголоһон ута крануд
Томо хабтагай,
торхо, хана хараа һэн гүт?
Заагдаһан газартань
жэншэдгүй ябаашадаг ургалан,
Залгажа бүхэлһэн
зоомол баханадань тулгалан,
Шэл-бетон
шудхан, шэлэн хабсардаг
Шэдитэ урашуул—
шамбай бэрхэшүүл шалгарна!
Эдир хабын
эрмэлзээл, шунал һоригдожо,
Эрхим зэргын
нүхэдэй дүхэриг шэлэгдэнэ.
Галта цех соо
ажалай амисхаал һолигдожо,
«Газар гэшхэхэ»
гигант-робот мүлигдэнэ...
Үүлэ тулама
гэрнүүдэй сонхоор шагаан,
Үглөө бүхэндэ
мэндэеэ айладхадаг нараи,
Алдарта ерээдүйн
хэрэг шидхэлсэхэ халаан—
Аша, гушымнай
сэлмэг урин шарайе шараи,
Буурашагүй элшэсэ
бардамаар сасан эльгээг лэ,
Буурсагхан юртэмсээ
сэнхиртэ бөөмэйлэн жэгнэг лэ!

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

ЮУНДЭ БУҺАЛГААЛХАБ?

Доро дурсагдаһан шалгараануудай алинайнь болохоло, буһалгаанда хабаадахбта? гэһэн асуудал асуултада хабаадалсаһан зоной урда табигдаба. Тиихэдээ гурбан лэ шалгараан дурдажа болохо байгаа. Тиигэжэ харюунууд нимэ байбба (процентээр):

Ягаанше һаань, олоной хабаадалгатай жагсаалнуудта огто хабаадахагүйб —27, эдихэ хоол абаха мүнгэнэй дуталга—26, ондоо ажал олохо аргагүй байгаад, ажалгүй бололго—18, хүбсаһа, гуталч оёртөо болон үхибүүдтээ абаха мүнгэгүй байлга—15, өөртөо болон түрэл гаралдаа эм дом абаха мүнгэгүй байлга—15, олон һарын турша соо салингаа абангүй байлга—10, би мүнөөшье нимэ жагсаалнуудта хабаадалсаха һанаатайб —7, бусад шалгараануд—3, харюусажа шадахагүйб—21 процент.

Оюутан болон һурагшад эдихэ юумэ абаха мүнгэнэй хомор байһанине буһалгаануудта хабаадалсалгын гол шалгараан гэжэ дурдана (35 процент). Пенсионерууд-эй дунда нимэ шалгараанаар буһалгаалха зоной тоо 24 процент байна. Дээдэ һургуулитай мэргэжэлтэд ажалаа гэһэн ушарые эгээл ехэ шалгараан гэжэ тоолоно. Буһалгаалха зоной тоо эдэнэрэй дунда 26 процент болоно.

(Хэблэлһээ абтаба).

Дагестанда дэлгэрһэн холерэ үбшэнине тараахагүй зорилготойгоор Москвада һэргылэлгын хэмжээ ябуулганууд хэгдэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Курска вокзал дээрэ (зүүн гарһаа)—поездын начальник И. Востряков, медпунктын дежурна врач А. Горобец, санитарно-арягшалгын пунктын врач Р. Анашкина Дагестанай газар дайда дээгүүр гаража ерэһэн Владикавказ—Москва поезд шалгаһанай һүүлээр.

ИТАР—ТАСС-ай фото.

НЭГЭШЬЕ БУУ ҺҮРГЭНГҮЙГӨӨР...

Эмхидхэмэл гэмтэ тэмсэхэ регионально управленини ба обхолонно бодэрэлгэдэ Тульскаа, Липецкэ, болон Московскоо...ай газар дээрэ ...й туршада гэмтэ ...ыг хэжэ байнан ...ыг нэгэшье буу һүргэ барижа шадаба.

...толгойлогшо Тула ...наһатай Н. гэгшэ ...дулгай, дээрмэдэл...агоо түлөө сүүдэ...гүй. Тэрэ урагшаа 20—25 наһатай ...ыые бүрдэжэ. ...гуулһан, тэр бай...хулгайлжа эхилһэн байгаа. Баян байдалтай хүнүүдэй байрануудые тусгаар эзлэгүүлжэ олоод, эзэдыень барижа хүлеэд, үнэтэй, сэнтэй юумыень абаад ябашадаг байнан. Бандидууд илангаяа спиртын заводуудай директорнуудаар «һонирходог» байгаа. Московско, Калужска болон Липецкэ областьнуудтахи спиртын заводуудай директорнуудта банда «айлшалһан» байна. Дээрмэшэдые буу эзэбсэгээр дээрмэдүүлэгшэдлэ «хангадаг» байгаа. Дээрмэдүүлэгдэһэн байрануудай эзэд ангуушанай буутай байхаа гадна хуулн бусаар худалдажа абаһан пистолетнуудтэй байдаг байна. Һүүлэй үедэ банда харгы зам дээрэ дээрмэдэлгэ хэжэ ешаанай трейлериуудые тонодог, коммерсантнуудай хүнгэн машинануудыешье токохоёо голодогүй.

Башыыса баригдаһан бандидуудһаа булаан абаһан зэори, мүнгэн ба үнэтэ зүйлнүүд хэдэн миллионоор сэгнэгдэнэ. Бандые толгойлогшо, жэшээнь, табан телевизортэй, хэдэн видеомагнитофонтой, хэдэн видеокамератай, холодильникуудтай, задалгадаагүй мебельтэй, хэдэн олон шэл архитэй, хилын саанаһаа асарагдаһан пивэтэй байба. Тэрэнэй зоорн зоёшэнь хоёр ехэ машинада арай шамай баттажа тээгдээ. Тэрэнэй гэртэ олдоһон пэегдээгүй сейф мүрдэгнэдэй анхарал ехээр хандуулба. Тэрэнэй хажаһаа эндэ бин болоһон тодорхойлогдохо. Энэ бандын хэрэгээр 10 хүн баригдаа, мүрдэлгөөр тэдэнэй тоогой үнөө нэмэхэ байһаннинь ойлгосотой. Россия Федерацийн Уголовно кодексын 77-дохи статьягаар тэдэнэр гэмнэгдэнэ. Нимэ статья Тульска областьдо 1962 онһоо хойшо хэрэглэгдээгүй байнан.

Эмхидхэмэл гэмтэ ябадалтай тэмсэхэ регионально управленини худалмэрилэгшэдэй һүүлэй үедэ туйлаһан эгээл ехэ «олзонь» энэ бандые балныса баринан хэрэг болоно. Һүүлэй хахад жэлэй туршада управленини худалмэрилэгшэд эмхидхэмэл гэмтэ ябадал гаргадаг 29 бүлэгэй гэмэ зэмые эльгүүлһэн байна. Энэ бүлэгүүдэй 170 гэмтэдһээ 150 буу, тэрэ тоодо дүшэн автомат буулган абтаһан байнэ.

ХҮН БА ХАЙРАЛЫН

ТҮГНЫН ХОЙМОРТО

Бар, Хошуун-Үзүүрэй уула, хүндынүүд

Баян сагаан Түгнэ нютагаймнай хоймор талада оршодог Бар, Хошуун-Үзүүр бултанда мэдээжэ амгалан һайхан нютаг юм. Үндэр Улаан-Хада ууламнай орой дээрээ тахилгатай, тахилга бурханайнь алдар нэрэ—Нохоон Дара эхэ болоно. Бар нютагаймнай зүүн-урда зүгтэ нэмжын налайжа һуудаг Тарбагата уула Һама Сахюусан тахилгатай юм. Үни урдаһаа хойно үргэлжэ тахижа байдаг заншалаа оохбогүйнь һайшаалтай. Бар, Хошуун-Үзүүр нютагаймнай баруун хүндын эхиндэ Оголгор гэжэ нэрэтэй, ой модоор баян, Жамсаран бурхан тахилгатай нэгэ томо хада уула оршодог.

Бар голоймнай баруун хажуугаар урагша хойшоо нэмжыһэн байлиг ехэтэй Баян-Улаан уула Дамдин бурхан тахилгатай юм. Энэ Баян-Улаан уула гээшэмнай Түгнэ соогоо үндэр уулануудай нэгэн гэжэ тоологдодог гээшэ. Яахадааб гэхэдэ, баруун тээһээ алар холо байһан Хаяа-Булам, Суулга нютагһаа болоод, зүүн тээһээ, Добо-Худай, Жаргаланта уулын эбэрһэ харагдажа байдаг байгаа юм.

Бар нютагайнгаа хүн зоной захилаар хада уула, хүндынь хүтэлнүүдэй нэрэнүүдые бэшээд туршахам. Хожом хойно хэрэгтэйшье боложо үлдэхэ гэжэ. Тооно Дара эхэ—Нохоон Дара эхэ болоно. Бар нютагаймнай зүүн-урда зүгтэ нэмжын налайжа һуудаг Тарбагата уула Һама Сахюусан тахилгатай юм. Үни урдаһаа хойно үргэлжэ тахижа байдаг заншалаа оохбогүйнь һайшаалтай. Бар, Хошуун-Үзүүр нютагаймнай баруун хүндын эхиндэ Оголгор гэжэ нэрэтэй, ой модоор баян, Жамсаран бурхан тахилгатай нэгэ томо хада уула оршодог.

Бар голоймнай баруун хажуугаар урагша хойшоо нэмжыһэн байлиг ехэтэй Баян-Улаан уула Дамдин бурхан тахилгатай юм. Энэ Баян-Улаан уула гээшэмнай Түгнэ соогоо үндэр уулануудай нэгэн гэжэ тоологдодог гээшэ. Яахадааб гэхэдэ, баруун тээһээ алар холо байһан Хаяа-Булам, Суулга нютагһаа болоод, зүүн тээһээ, Добо-Худай, Жаргаланта уулын эбэрһэ харагдажа байдаг байгаа юм.

Бар нютагайнгаа хүн зоной захилаар хада уула, хүндынь хүтэлнүүдэй нэрэнүүдые бэшээд туршахам. Хожом хойно хэрэгтэйшье боложо үлдэхэ гэжэ. Тооно Дара эхэ—Нохоон Дара эхэ болоно. Бар нютагаймнай зүүн-урда зүгтэ нэмжын налайжа һуудаг Тарбагата уула Һама Сахюусан тахилгатай юм. Үни урдаһаа хойно үргэлжэ тахижа байдаг заншалаа оохбогүйнь һайшаалтай. Бар, Хошуун-Үзүүр нютагаймнай баруун хүндын эхиндэ Оголгор гэжэ нэрэтэй, ой модоор баян, Жамсаран бурхан тахилгатай нэгэ томо хада уула оршодог.

Бар голоймнай баруун хажуугаар урагша хойшоо нэмжыһэн байлиг ехэтэй Баян-Улаан уула Дамдин бурхан тахилгатай юм. Энэ Баян-Улаан уула гээшэмнай Түгнэ соогоо үндэр уулануудай нэгэн гэжэ тоологдодог гээшэ. Яахадааб гэхэдэ, баруун тээһээ алар холо байһан Хаяа-Булам, Суулга нютагһаа болоод, зүүн тээһээ, Добо-Худай, Жаргаланта уулын эбэрһэ харагдажа байдаг байгаа юм.

Бар нютагайнгаа хүн зоной захилаар хада уула, хүндынь хүтэлнүүдэй нэрэнүүдые бэшээд туршахам. Хожом хойно хэрэгтэйшье боложо үлдэхэ гэжэ. Тооно Дара эхэ—Нохоон Дара эхэ болоно. Бар нютагаймнай зүүн-урда зүгтэ нэмжын налайжа һуудаг Тарбагата уула Һама Сахюусан тахилгатай юм. Үни урдаһаа хойно үргэлжэ тахижа байдаг заншалаа оохбогүйнь һайшаалтай. Бар, Хошуун-Үзүүр нютагаймнай баруун хүндын эхиндэ Оголгор гэжэ нэрэтэй, ой модоор баян, Жамсаран бурхан тахилгатай нэгэ томо хада уула оршодог.

Бар голоймнай баруун хажуугаар урагша хойшоо нэмжыһэн байлиг ехэтэй Баян-Улаан уула Дамдин бурхан тахилгатай юм. Энэ Баян-Улаан уула гээшэмнай Түгнэ соогоо үндэр уулануудай нэгэн гэжэ тоологдодог гээшэ. Яахадааб гэхэдэ, баруун тээһээ алар холо байһан Хаяа-Булам, Суулга нютагһаа болоод, зүүн тээһээ, Добо-Худай, Жаргаланта уулын эбэрһэ харагдажа байдаг байгаа юм.

Бар нютагайнгаа хүн зоной захилаар хада уула, хүндынь хүтэлнүүдэй нэрэнүүдые бэшээд туршахам. Хожом хойно хэрэгтэйшье боложо хэрэгтэй гэжэ. Тооно Дара эхэ—Нохоон Дара эхэ болоно. Бар нютагаймнай зүүн-урда зүгтэ нэмжын налайжа һуудаг Тарбагата уула Һама Сахюусан тахилгатай юм. Үни урдаһаа хойно үргэлжэ тахижа байдаг заншалаа оохбогүйнь һайшаалтай. Бар, Хошуун-Үзүүр нютагаймнай баруун хүндын эхиндэ Оголгор гэжэ нэрэтэй, ой модоор баян, Жамсаран бурхан тахилгатай нэгэ томо хада уула оршодог.

Бар голоймнай баруун хажуугаар урагша хойшоо нэмжыһэн байлиг ехэтэй Баян-Улаан уула Дамдин бурхан тахилгатай юм. Энэ Баян-Улаан уула гээшэмнай Түгнэ соогоо үндэр уулануудай нэгэн гэжэ тоологдодог гээшэ. Яахадааб гэхэдэ, баруун тээһээ алар холо байһан Хаяа-Булам, Суулга нютагһаа болоод, зүүн тээһээ, Добо-Худай, Жаргаланта уулын эбэрһэ харагдажа байдаг байгаа юм.

Бар нютагайнгаа хүн зоной захилаар хада уула, хүндынь хүтэлнүүдэй нэрэнүүдые бэшээд туршахам. Хожом хойно хэрэгтэйшье боложо

Уула, Шэнэһэтэ-Уула, Малшаан-Хүнды, Бага, Ехэ-Мүндэгэр, урагшалаад — Зүүн-Шоодгор, Эмээлтэ-Хада, Тарбагата-Уула, Хон-Шолуута, Шэрээтэ, Талын-Булаг, Зүүн-Шаанда, Барай-Адаг, Батын-Намаг, Баруун-Шаанда, Сагаан-Обоо, Түгсүүлтэ-Толгой гэхэшэлэн.

Бар, Хошуун-Үзүүр нютагаархид уула хадынгаа обоонуудые тахяад, Баян-Улаан уулынгаа зүүн хажууда орожо, һайхан найр наадаяа эхилхэ, мориндоо гүйлгэхэ, бүхэнүүд барилдаха. Урдандаа манай Бар нютагай обоодо тусгаар олон хүн зон суглардаг, аяар Добо-Худайһаа эхилээд. Түгнэ-Барай адагаархид болоод, хойто-эбэрээрхид олоороо ерэдэг байһан юм.

Манай Утын Түгнын арад зон, Түгнэ голойнгоо дээдэ захаһаа доошолоод, олохон нэрэтэй солотой хада уулынгаа обоо мунхан үни урдаһаа хойшо тахюулдаг гуримтайшье, заншалтайшье байһан гээшэ.

Утынгаа Түгнын нэгэ хэды дээдэ зэргын тахилгануудай нэрэ дурдалтай гэжэ һанахаар байдаг. Сагаан-Шулуута, Хүсөөтын обоохоо эхилээд лэ. 99 Хашхарга гэдэг юумын һайхан шоогор-хоцууд нэгэ жэгдын толгойнууд аяар Хүсөөтэ нютагһаа баруулаад. Бэрээнэй Мухар-Шэбэр тулатар жэрынэ, тэрээнһээ баруулаад. Һүтай, Нарһата, Боомой хойто уулын эбэртэ Баян-Харын обоо, тээ урда тээнь— Түгнэ голой арада, Добо-Худайн баруун тээ—суутай ехэ Жаргаланты обоо, урда шэлын ойдо— Сагаан-Шулуутайн обоо, уужам Галтайн эхиндэ — Даша-Гасал сахюусан, Галтайн баруун хүтэл дээрэ — Бадма-Самбаава бурхан, тэрээнһээ баруулаад Номто-Шэбэрэй обоо, Харгаһатын обоо, Барай Баян-Улаанай обоо, Түгнэ Бар алагай Үндэр-Добын обоо, Хохюуртын-Булагай Һамд-Һари, Һүхын-Булагай Үлзытэ, Өөнин-Шулуутын Гэр-Шулуун, урагшалаад — Бажагарай обоонууд, урда хажуугаар баруулаад — Зандан-Хүндын, Хаяа-Буламай, Борохон Суулгын, Хүрхын-Хуяагай обоонууд.

Эгээл Түгнэ нютагайнгаа баруун хажууе эзэлжэ һуудаг Суулга, Ара-Алташа, Баруун Хёлго Хорто, Шара-Хүнды, Өөнинн-Булагай хүн зоной тахижа байдаг Элбэр-Шэбээтэ гэжэ үргэн ехэ, суутай үндэр гэгшын томо хада уула оршожо байдаг гээшэ.

Булагуудаа һэргээе

Үшөөл нэгэ нимэ ушарал эндэ нэмэлтэй байна. Манай буряад зоной гол горхонойнгоо эхинһээ һайханаар гаража байһан булагуудаа ехэнхиинь шэргээжэрхиһэмнай ехэл харамтай байдаг.

Зүгөөрород зон гэшэмнай уг уг уг уг хойшо булагнаань, гаража байһан уһан тушаагаа ехэ анхаралаа табидаг, уһанайнгаа бурхадта ехэ шүтэдэг байһан юм гэжэ урданай зон тухайлаад хэлсэдэг байһан гээшэ. Энэ үгэ даншье дэмы бэшэл гэжэ һанахаар. Бодомжолоод үзэхэдэ,ород зон гээшэ эртэ урдаһаа хойшо урдажа байһан уһандаа, газарһаа гаража байһан булагтаа ехэ нарин нангин байдагынь үнэхөөрөө зүб.

Тура городто һуудаг ородууд: илангаяа шэмээшэгүүд үбэлэй сагта Үдэ, Сэлэнгэ мүрэнүүдэй соолго дээрэ эгээл үбэдэй Крещениин түргэн хүйтэндэ бурханаа уһанда шэнгээгээд гэхэ гү, уһа руу хэод, угаагаад абаашадаг ха юм. Хүдөөдэ һуудаг зон үбэлэй сагта бурханаа уһанда хэдэг гуримтай, ямаршье сэлеэндэ дүтэ байдаг булагуудынь хатадаг, шэргэдэггүй гээшэ.

Манай буряад зон урдань, миниин бага ябахада, далаад жэлэй саада тээ хүсуудын обоо ехэл тахидаг, мүргэдэг, зальбардаг байһан гээшэ. Манай Түгнын дасангай ламанар лусуудын обоо тахилганда тусгаар гэлэн сахилтай нарин нангин ламанарые эльгээдэг байһан юм. Юундэб гэхэдэ, булагууд дээгүүр тахидаг лусуудын обоодо сэржэмэй архи абаашахагүй, мяха шүлэнэй зүйл оройдоошье байха ёногүй, һүн сэржэмтэй, сагаан эдеэн далгатай, нэгэ хэды арбаад наһанай хүбүүн үхнбүүдые абажа гараад тахидаг байһан юм. Би яһала гаралсаһан байнам. Ехэ уладууд гарадаггүй байгаа. Архи, тамхи абаад гаруужа гээ бэшэ аал даа.

Лама ламбагайнартай боложо байгаа хадаа булаг, гол горхон дээрээ лусуудын обоо һэргээжэ тахидаг болоо һаамнай, ехэл һайн байгаа. Уһанайнгаа бурхадые тахюулдаг болоё гэжэ бултанда ханданаб.

Манай Бар, Хошуун-Үзүүртэ 4 лусуудын обоо байһан юм. Тус тустаа дүрбэтаба-зургаан булаттай байһан аад, мүнөө ехэнхинь нэргээ хэбэртэйгшэ. Тезд манай Бар голой дээдэ тээ һуудагород дэрээбэнгэй булагай уһан яһала һайн гаража байдагынь ехэл һайшаалтай байдаг. Ганса огородоо бэшэ, доошолоод, хамаг усадьбаяа, сабшалангаа баран уһалжа байдаг. Тэрэнь ехэ һонин, үнэхөөрөө нарнаар харууһална гээшэ ааб даа. Манай Мухар-Шэбэрэй район дотор 14 ород сэлеэн бии юм. Нэгэшье сэлеэнэй булагууд хатаа, гандаа гэжэ байгаагүй.

Тинхэдэнь юундэ манай буряад талын булагууд энэ болотороо хатана гээшэб? Энэ тинмэшье һайн хэрэг бэшэ. Мүнөө сагта ламанартай боложо байна гээшэбди. Эдэ ламанарнай лусуудын обоогой тахилгада ямар эдеэнэй зүйл хэрэгтэйб гэжэ һайн мэдэхэ бшуу.

Алад саашань хэлэбэл, нимэ байна. 1960-аад оной үеэр хүдөө нютагай тарыашан ажалшадай байдал түсгаар һайжаржа, хамтын ажалай элдэб техникэ олон боложо, хүдөө нютагуудай хотон сэлеэн бүхэндэ элдэб барилга хэгдэхэнээ гадна, хэдэн олон худагууд оёоргүй дорохоо сиһон техникын хүсөөр, уран бэрхэ мэргэжэлтэдэй ороолдолгоор малтагдажа жаргуулаа гээшэ һэн. Илангаяа буряад нютагууд дээгүүр. хадын боорёоршье, хүндын эхеэршье ямар олон малай байранууд бариндажа, уһа ундаар садхаагдаа гээшэб! Зүгөөр эльшын хүсэгүйгөөр уһаяа худаг соohоо хүнэгөөр удхажа, энэ олон мянга түмэн малнуудаа уһалха болоо һаа, худаг хэрэг гэхэнээ улам, элшэ, зайн гал гээшэмнай үргэлжэ үнэтэйл боложо байна гээшэ ааб даа гэлсэхэнээ улам урдань гаража байһан булагуудаа сэбэрлэжэ, заһажа, арюудхажа һэргээдэг һаа, ехэл һайн байгаа.

НАЯНХАН ТОХОЙТОЙ ТҮГНЭМНАЙ

Наянхан тохойтой Түгнэмнай
Намжуухан сэрүүхэн нютаг юм даа.
Намагые гаталсан морипойнгоо
Наридажа шэшэрхын хайратайнь ба.
Найдамтай хашилсан нүхэрэйнгөө
Наймадахил болзорһоон
хожомдолшоод
Наһандаал захюулхын хайратайнь ба.
Жарапхан тохойтой Түгнэмнай
Жабартайл сэрүүхэн нютаг юм даа,
Жалгые гаталсан морипойнгоо
Заадажал шэшэрхын хайратайнь ба,
Заяанайл ханилсан нүхэрэйнгөө
Зургаадхил болзорһоон
хожомдолшоод
Зоноороол захюулхын хайратайнь ба.

З. ЗАМБАЛОВ,
дайнай ба ажалай ветеран.

Һур харбалга

ГЭСЭРЭЙ ГОДЛИНУУД

ЗАЛУУШУУЛАН хэрэгүүдэй болон спортын талаар Буряад Республикын Түрэнэй комитедэй шанда хүртэхын түлөө һур харбалгаар «Гэсэрэй годлинууд» гэһэн бүхэрэссин мүрысөөн Улаан-Удын «Спартак» стадион дээрэ үнгэргэгдэбэ Харгын гаргашануудай үнэтэй болоһонһоо уламжалан, урдандаа манай заншалта мүрысөөндэ таһалгаргүй хабаададаг байһан Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй хизаарнууд, областынууд ба республикануудай команданууд мүнөө ерэжэ шадабагүй. Ушар иимэһээ манай республикын 20 гаран мэргэшүүл сагаалса дээрэ гаража, хёрхо мэргэнээ үзэлсэбэ.

Сагай уларил тиимэшье таарамжатай һайн байгаагүй: бага-сага бороо хуратай, эндэ тэндэһээ һалхитай, хүйдэ тэншэг байба. Тиигээшье һаань, яһала үндэр үрэ дүнгүүд харуулагдаа гээд абаһаар лэ тэмдэглэлтэй.

Улаан-Удын гарнизоной 26-тай сэрэгэй алба хаагша, спортын мастер Жанна Тухалова һайн һорилго бэлэдхэлтэй байһанаа харуулжа, М-1 упражненээр харбахадаа, бүхы шахуу зайда илажа гараба. 70 метртэ —315, 60 метртэ — 316, 50 метрһээ харбахадаа, тэрэ 317 очко абажа, түрүү һуури эзэлээ. Эгээл дүтын зайһаа — 30 метрһээ харбахадаа, 338 очко тудажа, дүн хамта 1286 очкотойгоор шалгарһан байгаа. Тиин уласхоорондын классай спортын мастерай үрэ дүн харуулбашье, ондоо тээһээ мэргэшүүлэй ерэгүй, хүнүүдэй үсөөн байһан дээ-рэһээ Ж. Тухаловагай энэ норматив дүүргэжэ шадаагүйнь халагламаар. Тезд яахаб даа, үшөө наһан залуу, наран дээрэ байна ха юм даа.

Профсоюзуудай спортын бүлгэмэй тренер уласхоорондын классай спортын мастер Гэрэлма Эрдынеева 30 метрнээ харбахадаа, 342 очко абажа эрхимлээд, бусад зайда хоёрдохи һуури эзэлһэн байха юм. Г. Эрдынеева М-1 упражненээр харбахадаа, 1268 очко абаба. Гурбадахи һуурида гарахын түлөө манай республикын бэлигтэй бэрхэ залуу харбагшад ана-мана туладаба. Спортын мастернууд Елена Ефремова, Ирина Шулунова, Туяна Гончикова гэгшэдэй хоорондо илангаяа шанга тэмсэл болобо. Ушарынь юуб гэхэдэ, залуушуулай дундаһаа Европын Кубогта хүртэхын түлөө Франциде үнгэргэгдэнэн мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаһан, һаяхан дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө Италида болоһон мүрысөөндэ 60 гаран басагад соohоо дундуур һуури эзэлһэн Буряадай багшанарай институдай физическэ культурын факультедэй оюутан Туяна Гончикова түрүүшээр уридлажа ябатараа. саашадаа эсэжэ, табадахи институдай оюутан 19-тэй оюутан, уласхоорондын классай спортын мастер Бальжинима Цыремпилов ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһанаа харуулжа, бүхы дүрбэн зайда илажа гараба. Тиихэдээ тэрэ М-1 упражненеэр 1305 очко тудаһан гэхэ гү, али гроссмейстерскэ үрэ дүн харуулһан байгаа. 90, 50 болон 30 метрэй зайда илангаяа һайн үрэ дүнгүүдые түйлаа гээд тэмдэглэлтэй.

Байгша ондо уласхоорондын ехэ, ехэ мүрысөөнүүдтэ, тобшолбол, ФИТА-гай (уласхоорондын һур харбалгын федерацинн «Гран-при» гэжэ шанда хүртэхын түлөө ехэ, ехэ мүрысөөнүүдтэ илалта түйлаһан гү, али шангуудта хүртэһэн Валерий Лысенко дүн хамта 1254 очко тудажа, мүнгэн медаляар шагнагдаһан байгаа. «Динамо» бүлгэмэй спортын мастер Андрей Ермолов 1200 гаран очкотойгоор гурбадахи һуурида гараһан байха юм.

Түгэсхэлэй наадандa Захааминай аймагай Үлэгшэн нютагта бэлигтэй бэрхэ тренер Шагдар Александрович Хазагаевай һурган хүмүүжүүлһэн Бальжинима Цыремпилов эгэнэтэсэ, тусхайлбал, мүн лэ энэ жэлдэ уласхоорондын классай спортын мастерай нормативт дүүргэ-нистудай оюутан 19-тэй оюутан, уласхоорондын классай спортын мастер Бальжинима Цыремпилов ехэ хүсэл эрмэлзэлтэй байһанаа харуулжа, бүхы дүрбэн зайда илажа гараба. Тиихэдээ тэрэ М-1 упражненеэр 1305 очко тудаһан гэхэ гү, али гроссмейстерскэ үрэ дүн харуулһан байгаа. 90, 50 болон 30 метрэй зайда илангаяа һайн үрэ дүнгүүдые түйлаа гээд тэмдэглэлтэй.

Байгша ондо уласхоорондын ехэ, ехэ мүрысөөнүүдтэ, тобшолбол, ФИТА-гай (уласхоорондын һур харбалгын федерацинн «Гран-при» гэжэ шанда хүртэхын түлөө ехэ, ехэ мүрысөөнүүдтэ илалта түйлаһан гү, али шангуудта хүртэһэн Валерий Лысенко дүн хамта 1254 очко тудажа, мүнгэн медаляар шагнагдаһан байгаа. «Динамо» бүлгэмэй спортын мастер Андрей Ермолов 1200 гаран очкотойгоор гурбадахи һуурида гараһан байха юм.

Түгэсхэлэй наадандa Захааминай аймагай Үлэгшэн нютагта бэлигтэй бэрхэ тренер Шагдар Александрович Хазагаевай һурган хүмүүжүүлһэн Бальжинима Цыремпилов эгэнэтэсэ, тусхайлбал, мүн лэ энэ жэлдэ уласхоорондын классай спортын мастерай нормативт дүүргэ-

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: заншалта мүрысөөнэй алтан медаляар шагнагдагша Жанна Тухалова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҮНГЭТЭ ЮРТЭМСЫН НЮУСАНУУД

ГЭР-АЛУУРШАН

Аргентинэдэ ажаһуудаг публицист Хорхе Бисоль океанай эрьедэхи бишыхан гэр арендэдээ абаад, зунай гурбан һарын туршада хүдэлхэ гэжэ шиндэбэ. Нютагай зон Бисолие эндэ бүгэ байрла гэжэ хэлэжэ ядаа. Ээзэниишье хотодо байдаг, энэ гэр соо элдэб муу юумэн болодог гэхэдэнь, Хорхе балай тообогүй.

Юун болоһон байгааб гэхэдэ, гушаад жэлэй саада тээ Буэнос-Айресһаа ерэһэн уран зураача энэ гэрхэн соо һуни тэрэ удаан унтажа ядаба. Ямаршьеб муу юумэ зүгнэһэн мэдэрэлдэ абтан, тэрэ унтари соогоо удаан тэршэлэн байба.

Тиигэһээр, Хорхе арай шамай дуурд гэбэ. Тиихэдээ унтажашье, һэрюуншье байһаа ойлгохоёо болиходол гэхэ юм. Гэнтэ гэрэй хананууд һуурнһаа худэлөөд, Бисолие даража, бахалуурдажа байһандал һанагдаба ха.

— Би тэрээнһээ сүлөөрхэ гээд ядабаб. Тезд хананууд намайе заабол алаха гэнэн-дэл, табиха юм бэшэ. Бодото дээрээ эдэ бүгэдын боложо байһанние ойлгоод, нютагай зоной хэлээшые һанаад, одоол айбаб даа. Энэ үедэ хананууд намайгаа бүри шантаар даража, хэнэйшьеб айхабтар шадалтай, хүдэр гарнууд хоолойемни бажуужа захалба.—гэжэ Бисоль һүүлдэнь хөөрөө бэлэй.

Тэрэ айхабтар ехэ шадал гаргажа, хүшэлжэ, тэдэ гарнуудһаа сүлөороод, таһалга соohоо аһан шадалаараа гүйжэ гараба. Үглөөгүүр эртэ эндэһээ тэрэ ябахадаа, бүхы зоорнеэшье абаагүй.

(«Скандалы» һоннинһоо абтаба).

НАМАРАЙ АГНУУРИ

Зунай һүүлшын һара барагдажа, ангуушадай үнинэй хүлеэнэн намарай эхин, сентябрь гараад байна. Удэшэ үглөөниинь нэрюухэнышье һаа, наранай дээрэ гарахада, үдэртөө дулаан болоно. Уһа голнууд дээрэ һүниндөө маган, үндэр хада уулатай, дээрэ газарта хюруу унана. Хуһа, улялаһанай набшаһан шарлажа, ногоон хагдаржа эхилбэ. Үдэр, хоногой үнгэрхэ бүри шара набшаһад олошорно. Үшөө, хэдэн хоногой үнгэрхэдэ, улялаһанай набшаһан түрүүшээр хүри улаан болоод, удаань шарлажа захалха. Нэб-наб гэһэн һалхишай ой модоной һүүлшын гоёолтые таһалжа, хуурай хүнгэн набшаһахануудые агаарта үрхирүүлэн тарааха сагынь саашадаа дүтэлбэл даа.

Ой соо хон-жэн, набшаһадай һаршаганан унахаһаа. хаа-яа хухэ бухын, шинсгалдайнуудай абла гараха-һаа ондоо юуншье дуулдахагүйл. Жэгтэй гоё намарай саг лэ даа!

Ёнотойл «алтан намар» гээшэмнай энэ ха юм даа. Эртэ урда сагһаа хойшо манай буряад угсаата арад зон намарай тэнюун энэ сагые шара набшыя үе гү, али «намгадай халуун» гэжэ дэмы нэрлээгүй байха. Юуб гэхэдэ, энэ үедэ басагад болон эхэнэрнүүд намарай наранай дулаан элшэ доро нгаангаа айраг, аарсаяа бусалгадаг, тогоонойгоо архи нэрэдэг, зөөхэй, тоһо бүлэдэг, үбэлдөө үмдэхэ гутал, хубсаһаяа өёдог, һэльбэдэг байһан заншалтай. Ород зон хадаа байгаалиин иимэ үзэгдэлые «намгадай зун» гэлсэдэг.

Мүнөө үедэ дулаан орондоо бусадаг шубууд ехэл сүлөөгүйнүүд: хольн аянда зорихынгоо урда тээ ехэ бэлэдхэл хэнэ гээшэ. Алаг туулнууд болон олон түрэлэй бишыхан дууша шубуухайнууд һүрэглэн хамтараад, бусаяа үдэр хүрэтэрөө эдеэ хоол бэлэрэн нинидэдэг. Шубууд дэгжэжэ, боргожоһон дальбараануудаа холын аян замда бэлдэжэ, дахуулан нинидхүүлжэ һургана. Эгээл түрүүшээр хорхой шумуул тэжээлтэй шубууд: хараасгай, хухы, гургалдайнууд халуун орондо бусана. Хамагай һүүлдэ һоно нугаһан, галуун болон хун шубуун дулаан орон тээшэ нинидэдэг юм.

Холын хойто зүгтэ—тундрада зуһадаг шубууд намартаа дулаан орон тээшээ нинидэхэдээ. манай энээгүүр ойро зуура тогтожо хоолодог, амардаг. Агнуурини нөөсөнүүдые хамгаалха болон тэдэнние ашагтайгаар хэрэглэхэ талаар управленинн соносхолоор Буряад Республикымнай дэбисхэр дээрэ уһанда тамардаг шубуудай энэ жэлэй намарай агнуури байгша оной сентябрини 2-һоо нэгдэбэ.

Сентябрини 2-то үдэшьни 8 саг тойрондо, наранай орохын урдахана, нэгэ нуурай зүүн эрьедэ буугай дуун хоёр дахин нэершэбэ. Энэ-мнай хадаа нугаһанай намарай агнуурини эхилһэн туһай заншалта тэмдэг байшоо. Хойто Үдэрынь үглөөгүүр наранай гарахаһаа урид, һаял гэрэл орожо байхада, нуурай баруун эрьедэ буугай абяан дуулдажа, үглөөнэй агнууришье эхилшэбэ даа. Тингээлшье голой эрьеэр, нуурнуудые тойроод, буугай һүрэхэнь удангүй олошоржо, наранай гаратар замхабагүй.

Агнуушад үдэшэндөө наранай орохон зүг тээшэ, үглөөгүүр тэрэнэй мандаха шэгруу буугаа тодхожо, нугаһадай нинидэхые хүлеэдэг. Үдэшэ, үглөөнэй наранай толондо нинидэһэн шубууд найнаар харагдадаг, доогуршье нинидэдэг ха юм.

Сентябрини 2-ой үдэшэ голнуудай эрьеэр, нуурнуудые тойроод, хүн зон олоороо сугларба. Эндэшье, тэндэшье түүлэбшын галнууд ошотоно. Агнуушад бэеэ нюуха нуугануудые түхеэрнэ. бэлдэнэ. Урда жэлнүүдэй урагшатай агнуури тухай хөөрэлдөөнүүд һүниин тэн болотор тэдэнэй дунда үргэнөөр дэлгэрнэ.

Республикын агнуушадай бүлгэм Кабанскый районой Корсаково, Шигаево тосхонуудай хажууда баазаа баринхай. Эндэ агнаха путевко-зүбшөөл худалдагдадаг. Агнуушадта мотоортой онгосонууд үгтэнэ. Егөрынүүд тэдэнние агнаха газартань онгосоор абаашадаг, асардаг юм

Нугаһанай агнуурида ехэл болгоомжотой, нарин һэрэг ябаха хэрэгтэй. Хүсэд юумэ танигүй, ожорһон соо һаршаганаһан абяан тээшэ буудажа огто болохогүй. Агнуушад буу гэртээ хадагалха, тэрэнээ үргэлжэ ябаха гэһэн милициин зүбшөөлтэй, агнуурини биледтэй байха эрэгтэй. Хэрбээ энэ наһын журам хэлбэришэ, гүйгөөр сахлагүй һаа, агнахань хорюултай.

Агнуурини түрүүшын үлэрнүүдтэ Улаан-Удэ хотымнай, мүн худөө һуурин-нуудай олон тоото худэлмэрншэд, зэр зэбсэгтэ хүсэнүүдэй түлөөлэгшэд болон пенсионернүүд Сэлэнгын адаг, Хэжэнгын, Баргажанай, Яруунын аймагуудай нуурнууд дээрэ нугаһа агнаад, баян олзотой бусаа һэн.

Энэ намарай агнуурини урданайхнаа илгаань ямар бэ гэхэдэ, сентябрини 1-һээ хүдүү, һойрнуудай агнуури зүбшөөглэнхэй. Шандага ябагалжа, марлажа агналга октябрини 1-һээ ноябрини 1 болотор үргэлжэлхэ юм.

Агнуушад үдэшэ, үглөөниинь нугаһа буудаад, үдэртөө амархынгаа забһарта хүдүү, һойрнуудые агнаха арга боломжотой болобо гээшэ. Сахаһай ороогүй байхада модоной набшаһадай хүсэд унахада, сагаан үнгэтэй болоһон шандаган хара газар дээрэ хорожо хэбтэхэдээ, холоһоо ангуушадта обёорогдодог юм. Энэ үедэ шандагые марлажа агналга хадаа олзотой, тон һонин агнуурини нэгэнинь гэжэ тоологдоно.

Үбэлдөө зэрлиг амитадай эдихэ юумэн хомордожо, тэдэнэр ехэл ядарал үзэдэг, хоохододог, турадаг гээшэ. Тиимэһээ үбэлэйнгөө тэжээл намартаа нөөсэлэн суглуулдаг амитад олон. Хэрмэнүүд модоной гэшүүһэндэ нарһаяагуудые үлгэжэ хатаадаг. Охотноон шулуунай забһарта элдэб ургамалнуудые хабшуулна. Талын үргэншэ хулгана газар дорохи «амбаар» соогоо ороһоной залаа, ургамалай үндэһэ. буурсаг нөөсэлнэ. Эншээндэ ородог тарбаган, доргон, баабгайнууд намарай нэрюундэ һайнаар хоолложо, ехээр таргалхые оролдоно.

Гүрөөһэнэй барисаан үнгэржэ, сентябрини тэнгээр бүгын дуун эхилхэнь. Агнуурини нөөсэнүүдые хамгаалха болон тэдэнние ашагтайгаар хэрэглэхэ талаар управленинһэ лицензи худалдажа абаад, дуунай үедэ бүгануудые агнаха арга боломжо бии.

Намарай ольбон унажа, үдэр ерэхэ бүри нэрюун болоно. Улам хүсэтэйгөөр үлеэнэн налхин зэд улаан уляаһанай набшаһадые нэрэгэнүүлэн таһална. Хуурай набшаһад бүри хүрилжэ, зүргэ харгы дээгүүр, ойн өёороор тарана. Хүл доро бамбагар зөөлэн, хатаһан набшаһад һаршаганаатай болоно. Модолой набшаһанай түлэг унаха саг ерээ ха юм. Жэлнээ жэлдэ дабтагдадаг, тиихэ бүридөө манай сэдьхэлые гайхалтай һайхан үнгэ зүһэнүүдээрээ хужарлуулдаг үе хаһа гэдэгнай энэл даа, үнэгэнэй, бүлтанай, хэрмэнэй болон һолонгын гүлгэд ехэ боложо. байрлаха газарнуудаа эзэлхээ, түрэлхидөө орхижо, ажамидаралайнгаа түрүүшын замда гаранхай.

Сентябрини 25-да үдэр һуни хоёр тэнсэдэг. Энээнһээ хойшо хүйтэн, бороотой, үдэрнүүд олон боложо, заримдаа саһаншье орожо байдаг. Энээнние дулаан ороһоо бусаха шубуудай зада гэжэ ангуушад нэрлэдэг юм.

Энэ һарын 1-һээ дорогоной агнуури эхилэхэй. Августын 1-һээ тарбаганай олзобори үни хада зүбшөөгдэнхэй нэмнай даа.

Алтан намараймнай түрүүшын агнуурини шэнжэ, үзэгдэлнүүд нимэрхүү байдаг лэ даа.

М. ГЫЛЫКОВ,
биолог-охотовед.

Редакторай орлогшо
С. Д. РИНЧИНОВ

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ч. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ редакторай уялга дүүргөгшэ, ТОКТОХОЕВА Б. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад—Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет
Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес:
370000, Улаан-Удэ, Каландаришвилийн үйлсэ, 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай — 2-50-96, приемный — 2.54.54, редакторай орлогшодорой — 2.68.08, 2.62.62, харюусалгата секретарийн—2.50.52, секретариадай—2.66.76, таһагууд: идеологическэ—2.55.97 (даагшань), 2.61.35, 2.56.23, социально-экономическа—2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олонлитын худэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2.34.05, 2.69.58; оршуулгын—2.60.91; кор ректориудэй—2.33.61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй—2.35.95. Манай корреспондентууд: Агинскда—3.42.19, Закамен скда—30.61.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор — 2.49.94, бухгалтери — 2.23.67, вахта—2.56.62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэвлэг 6.363. Стереотипта тушаагдаһан саг. 19.05.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2.40.45.

Мүн 69-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 176.